

Onko olemassa roistovaltioita?

Vahvimman peruste¹

Suvereniteetti perustuu vallan väärinkäytölle. Mitä tämä tarkoittaa ”roistovaltioiden”² – *Rogue States* – kannalta? Tätäpä hyvinkin: valtat, joilla on varaa tuomita ne ja esittää syytöksiä oikeusloukkauksista, oikeuden laiminlyönneistä, perversioista ja vääristymistä, joihin tämä tai tuo *rogue State* oletetusti on syyllistynyt, nämä Yhdysvallat, jotka sanovat takaavansa kansainvälisen oikeuden ja ryhtyvät sotaan sekä poliisi- tai rauhanturvaoperaatioihin voimansa perusteella, nämä Yhdysvallat ja sen liittolaiset ovat itse ensimmäisinä – sikäli kuin ovat suvereneena – *Rogue States*.

Näin on jopa ennen kuin on syytä hankkia (muutoin niin hyödyllistä ja valaisevaa) todistusaineistoa, joka ohjaa esimerkiksi jonkun Chomskyn tai W. Blumin syytöspuheita sekä teoksia nimeltä *Rogue States*. Näitä rohkeita töitä ei suinkaan loukata, kun ilmaistaan tyytymättömyys suvereniteetin käsitteen ”logiikka”, rakennetta ja historiaa koskevan johdonmukaisen poliittisen ajattelun puutteesta. Tämä ”logiikka” tekisi selväksi, että valtiot, joilla on valtaa ryhtyä sotaan *Rogue States’ejä* vastaan, ovat *a priori* omassa oikeutetuimmassa suvereenisuudessaan valtaansa väärinkäyttäviä *Rogue States’ejä*. Heti kun joku tai jokin on suvereeni, meillä on vallan väärinkäyttöä ja *Rogue State*. Suvereniteetti voi hallita vain jakamattomasti ja sille väärinkäyttö on vakiokäytäntö, jopa suvereenisuuden laki ja ”logiikka”. Tarkemmin sanottuna suvereniteetti ei voi kuin *tavoitella* – rajoitetuksi ajaksi – jakamatonta hallintaa, koska se aina saavuttaa sen vain kriittisessä tilanteessa, epävarmasti ja epävakaaasti. Imperiaalista valta-asemaa se voi vain tavoitella. Kun tätä rajoitettua aikaa käytetään, sitä käytetään jo väärin – kuten tässä roisto, joka minä niin tehdessäni olen. Niinpä on olemassa ainoastaan *roistovaltioita*. Potentiaalisenä tai aktuaalisena, valtio on roisto. Roistovaltioita on aina enemmän kuin tulisi ajatelleeksi. *Enemmän roistovaltioita* – miten tämä ilmaisu pitäisi ymmärtää?

Nähtävästi tämän suuren kierroksen [*grand tour*] jälkeen oltaisiin valmiita vastaamaan ”kyllä” otsikon kysymykseen: ”Vahvimman peruste: onko olemassa roistovaltioita?” Kyllä niitä on, eikä vain, mutta enemmän kuin ajatellaan ja sanotaan, aina enemmän. Tämä on ensimmäinen uusi käänne [*retournement*].

Mutta katsokaamme viimeistä käännettä, kaikkein viimeisintä. Se on voinut, vallankumouksen tai *revolving doorin* [pyöröoven] viimeisin kierros. Mistä se koostuu? Ensimmäiseksi olisi kiusaus ajatella, joskin minä vastustan tätä yhtä helppoa kuin oikeutettua kiusausta, että kun kaikki valtiot ovat roistovaltioita ja roistokratia³ itse valtiosuvereniteetin *kratos*⁴, kun kaikki ovat roistoja, ei enää ole roistoja. *Enemmän roistoja ja ei enää roistoja*.⁵ Kun roistoja on aina enemmän kuin sanotaan tai uskotellaan, ei enää ole roistoja. Näyttäisi olevan jonkinlainen sisäinen välttämättömyys, että sanan ”roisto” merkitys ja viittausalue tehdään käyttökelttomaksi: mitä enemmän niitä on, sitä vähemmän niitä on; ”ei enää roistoja” ja ”enemmän roistovaltioita” merkitsevät kahta yhtä lailla ristiriitaista asiaa. Mutta tämän nimityksen lakkauttaminen ja sen aikakauden lopettaminen ei ole välttämätöntä vain tästä syystä. On olemassa toinenkin välttämätön syy estää Yhdysvaltoja ja sen tiettyjä liittolaisia toistuvasti pakkovetoamasta siihen.

Hypoteesini on seuraava. Toisaalta tämä aikakausi alkoi ns. kylmän sodan päättyessä. Sen aikana kaksi yliaseistettua supervaltaa, molemmat YK:n turvallisuusneuvoston vakituksia perustajajäseniä, uskoivat voivansa tuoda maailmaan järjestyksen kauhun tasapainolla [*équilibre de la terreur*], joka syntyi valtioiden välisestä ydinasevarustelusta. Toisaalta tuon sanonnan loppu koitti syyskuun 11., vaikka sitä yhä toisinaan käytetäänkin. Silloin tuo loppu ei niinkään ilmaantunut kuin sai teatraalisen, mediateatraalisen vahvistuksensa. (11.9. on korvaamaton tapa viitata taloudellisesti tapahtumaan, jota mikään käsite ei vastaa ja joka sitä paitsi molempien puolien laskelmoidun mediadramatisoinnin ansiosta oli rakenteellisesti *poliittinen* ja *julkinen* tapahtuma – siten jotakin enemmän kuin uhrien tragedia, jota kohtaan voi osoittaa vain rajatonta myötätuntoa.)

World Trade Centerin kahden tornin kanssa sortui *näkyvästi* koko se (looginen, semanttinen, retorinen, juridinen, poliittinen) muodostelma [*dispositif*], jonka takia roistovaltioiden tuomitseminen oli hyödyllistä ja merkityksellistä, loppujen lopuksi rauhoittavaakin. Vastaiskujen ja rangaitusten politiikka roistovaltioita vastaan alkoi hyvin pian

Neuvostoliiton sortumisen jälkeen ("sortumisen", koska se on yksi kahden tornin sortumisen ensimmäisistä pilareista ja premisseistä). Vuonna 1993 vasta valtaan tullut Clinton julisti YK:lle, että hänen maansa käyttäisi tarpeelliseksi katsomallaan tavalla poikkeusartikkelia (artikla 51) ja että, häntä lainatakseni, Yhdysvallat toimisi "monenkeskisesti mikäli mahdollista, mutta yhdenkeskisesti mikäli välttämätöntä".

Tämä julistus otettiin uudelleen käyttöön ja vahvistettiin useammin kuin kerran. Niin teki Madeleine Albright YK-lähettiläänä ja William Cohen puolustusministerinä. Jälkimmäinen ilmoitti, että Yhdysvallat oli valmis yhdenkeskiseen sotilaalliseen interventioon (siis vailla YK:n tai turvallisuusneuvoston ennakkosuostumusta) kaikkia roistovaltioita vastaan aina, kun panoksena olisivat sen elintärkeät intressit. Ja hänelle elintärkeät intressit tarkoittivat, lainaan jälleen, "esteetöntä pääsyä tärkeimmille markkinoille, energialähteille ja strategiaan resursseihin", sekä kaikkea, minkä "kansallinen tuomiovalta" sellaiseksi määritteli. Riitti siis, että amerikkalaiset oman maansa sisällä ja keltään kysymättä arvioivat "elintärkeän intressinsä" ohjaavan heitä löytämään syyn, todella hyvän syyn⁶, ottaa hyökkäyksen kohteeksi, ajaa epätasapainoon tai tuhota jokainen valtio, jonka politiikka olisi tätä intressiä vastaan.

Jotta tämä suvereeni yhdenkeskisyys, tämä suvereni-teetin jakamattomuus ja oletetusti demokraattisen ja normaalien YK-instituutioiden loukkaaminen saatettiin oikeuttaa, jotta tämä vahvimman peruste kyettiin perustelemaan, täytyi uhkaavana vihoittelijana pidetty valtio julistaa toimintatavoiltaan roistovaltioksi. "Roistovaltio on se, jonka Yhdysvallat sellaiseksi määrittelee", sanoi suoraan Robert S. Litwak⁷. Samalla Yhdysvallat asettui roistovaltioiden joukkoon ilmoittamalla toimivansa yhdenkeskisesti. Syyskuun 11. YK antoi roistovaltio Yhdysvalloille virallisen luvan toimia kuten roistovaltio: ryhtyä kaikkiin tarpeellisiin katsottuihin toimiin suojautuakseen niin sanotulta "kansainväliseltä terrorismilta" kaikkialla maailmassa.

Mutta mitä syyskuun 11. tapahtui? Tai mitä silloin tarkemmin sanottuna ilmaantui, avautui tai varmistui? Kaiken sen lisäksi mitä iskuista on voitu enemmän tai vähemmän oikeutetusti sanoa ja mihin en enää palaa, mitä oikein tuli selväksi tuona päivänä, joka ei ollut niin ennakoimaton kuin väitettiin? Seuraava liian itsestäänselvä ja valtava tosiasia: kylmän sodan jälkeen absoluuttisella uhkalla ei enää ollut valtiollista hahmoa. Jos vielä kylmän sodan aikana kahden valtiollisen supervallan välinen kauhun tasapaino saattoi kontrolloida ydinasepotentiaalia, nyt sen leviäminen Yhdysvaltojen ja sen liittolaisalueiden ulkopuolelle ei ollut enää minkään valtion kontrolloitavissa. Olkoonkin että iskujen seurauksia pyritään hillitsemään. Silti lukuisat merkit osoittavat selvästi, mitä syyskuun 11. Yhdysvalloille ja muulle maailmalle kenties traumaattisena kokemuksena oli. Toisin kuin traumasta yleensä ajatellaan, se ei muodostunut haavoittavasta vaikutuksesta, jonka olisi aiheuttanut varsinaisesti tapahtunut, juuri todella tapahtunut tai toistumisellaan uhkaava. Sen sijaan se muodostui ylitsepääsemättömästä havahtumisesta, että vaara on *pahempi ja tulossa*.

Trauma pysyy traumaattisena ja parantumattomana, koska se tulee tulevaisuudesta. Myös mahdollinen aiheuttaa traumoja. Trauma syntyy silloin, kun vielä syntymätön haava haavoittaa todella eikä vain ennusmerkkinsä signaalilla. Trauman ajallistuminen nousee tulevaisuudesta [*l'*

venir]. Eikä tulevaisuus merkitse tässä ainoastaan toisten tornien ja samanlaisten rakenteiden mahdollista tuhoa eikä edes bakteeripohjaisilla, kemiallisilla tai informaatioaseilla tehtävän hyökkäyksen mahdollisuutta. Näitäkään ei tosin koskaan voida sulkea pois. Pahin mahdollinen tuleva on ydinhyökkäys, jonka kohteena olisi Yhdysvaltain valtiokoneisto: se demokraattinen valtio, jonka valta-asema on yhtä vääjäämätön kuin hauras sekä jatkuvassa kriisissä; se valtiokoneisto, jonka oletetaan olevan normaalien ja suvereenien valtioiden maailmanjärjestyksen takuumies, ainoa ja viimeinen vartija. Tämä mahdollinen ydinhyökkäys ei sulje pois muita. Sitä voivat olla saattamassa iskut kemiallisilla, bakteeripohjaisilla tai informaatioaseilla.

Näitä hyökkäyksiä oli kyllä hahmoteltu jo hyvin varhain, heti kun termi *rogue State* oli ilmaantunut. Mutta silloin niiden alkuperä liitettiin valtioihin eli voimiin, jotka olivat organisoituja, vakaita, tunnustettavia, paikallistettavia ja sidottuja tiettyyn alueeseen. Koska niillä ei ollut tai ei oletettu olevan itsemurhasuunnitelmia, niihin saattoi vaikuttaa peloteasein. Vuonna 1998 edustajainhuoneen puhemies Newt Gingrich sanoi painokkaasti, että Neuvostoliitto oli sentään ollut rauhoittava vastustaja. Sen luonteeltaan byrokraattinen ja kollektiivinen valta vailla itsemurhataipumuksia oli ymmärtänyt pelotteen kieltä. Hän lisäsi, että ikävä kyllä tämä ei enää pitänyt paikkaansa nykymaailman kahdesta tai kolmesta hallitusjärjestelmästä. Hänen olisi pitänyt tarkentaa, ettei enää ollut kyse valtioista tai hallituksista, kansakuntaan tai maahan liittyvistä staattisista organisaatioista.

Vain alle kuukausi syyskuun 11. jälkeen olin itse New Yorkissa ja näin kongressin jäsenten televisiossa kertovan teknisistä toimista, joihin oli ryhdytty. Niiden tarkoituksena oli estää Valkoiseen taloon kohdistuvaa iskua tuhoamasta muutamassa sekunnissa valtiokoneistoa ja kaikkia oikeusvaltion edustajia. Presidentti, varapresidentti ja koko kongressi eivät saisi koskaan olla samassa paikassa samaan aikaan, kuten esimerkiksi presidentin liittovaltion tilaa koskevan puheen päivänä joskus on tapahtunut. Kylmän sodan aikana tätä absoluuttista uhkaa oli vielä pystytty hallitsemaan strategisten panosten teoriolla. Nyt kun uhka sen sijaan ei tullut laillisesti perustetusta eikä edes potentiaalisesta valtiosta, jota voisi kohdella kuten roistovaltiota, sitä ei enää voitu hallita. Tämä leimasi turhanpäiväisyydellä tai hyödyttömyydellä kaikki retoriset menot (sotilasmenoista puhumattakaan), joita käytettiin oikeuttamaan sana *sota* sekä teesi, että "kansainvälisen terrorismin vastainen sota" täytyi kohdistaa määrättyihin valtioihin, jotka toimivat taloudellisena tukena, logistisena tukikohtana tai turvapaikkana terrorismille; tai valtioihin, jotka saattoivat, kuten Amerikassa on tapana sanoa, tukea (*sponsor*) tai suojella (*harbor*) terrorismia.

Sota ja terrorismi

Kaikki nämä yritykset identifioida "terroristiset" valtiot tai roistovaltiot ovat "rationalisaatioita". Niiden tehtävänä ei ole kieltää absoluuttista ahdistusta, vaan pikemminkin paniikki ja kauhu sen tosiasian edessä, ettei absoluuttinen uhka voi enää pysyä jonkin valtion kontrollissa tai olla peräisin ylipäänsä mistään valtiollisesta muodostelmasta.

Tämän identiteetti-projektion avulla täytyi piilottaa – ennen kaikkea *itseltään* – se mahdollisuus, että ydinasepotentiaalia tai joukkotuhoaseita tuotetaan ja niitä on saatavilla paikoista, jotka eivät liity mihinkään valtioon, ei edes roistovaltioon. Samat yritykset ja elehdinnät, samat ”rationalisaatiot” ja torjunnat kuluttavat voimiaan aivan turhaan, kun ne epätoivoisesti yrittävät identifoida roistovaltiot ja pitää hengissä kuolleita käsitteitä kuten sota (vanhan kunnan eurooppalaisen oikeuden mukaisessa mielessä) ja terrorismi. Tästä lähtien meitä vastassa ei näet enää ole klassinen kansainvälinen sota, koska yksikään valtio ei ole sellaista Yhdysvaltoja vastaan julistanut eikä sellaiseen valtiona ryhtynyt. Kun läsnä ei ole yhtäkään kansallisvaltiota nimenomaan kansallisvaltiona, meitä vastassa ei liioin ole sisällissota eikä edes ”partisaanisota” (Schmittin mielenkiintoista käsitettä käyttäkseni), koska enää ei ole kyse vastarinnasta alueelliselle miehitykselle, vallankumoustaistelusta tai itsenäisyysodasta kolonisoidun valtion vapauttamiseksi ja uuden perustamiseksi. Samoista syistä terrorismin käsite täytyy todeta epäsovinnaksi, koska se aina ja varsin perustellusti on liitetty ”vallankumoussotiin”, ”itsenäisyysotiin” tai ”partisaanisotiin”, joiden panoksena, horisonttina ja maaperänä on puolestaan aina ollut valtio.

Niinpä enää on vain roistovaltioita eikä enää ole roistovaltioita. Käsite on saavuttanut rajansa, sen aika on tullut loppuunsa, joka on kauhistuttavampi kuin koskaan. Tämä loppu oli alusta saakka koko ajan lähellä. Kaikki tuon lopun merkit, jotka juuri olen nostanut esiin, ovat olleet jollakin tavoin käsitteellisiä. Niihin täytyy lisätä vielä eräs, joka antaa hahmon täysin toisentyypiselle oireelle. Samat henkilöt, jotka Clintonin aikana eniten kiihdyttivät ja voimistivat tätä retorista strategiaa ja käyttivät hyväkseen demonisoivaa ilmaisua *rogue State*, ilmoittivat lopulta 19. kesäkuuta 2000 julkisesti, että he olivat päättäneet luopua ainakin tuosta sanasta. Madeleine Albright teki tiettäväksi, ettei ulkoasianministeriö enää pitänyt sitä sopivana nimityksenä ja että vastedes käytettäisiin neutraalimpaa ja maltillisempaa ilmaisua *States of Concern*.

Miten kääntää *States of Concern* vakavalla naamalla? Sanokaamme vaikka ”huolta aiheuttaviksi valtioiksi”. Ne olisivat valtioita, jotka antavat meille paljon huolenaihetta, mutta myös valtioita, joista meidän täytyy vakavasti huolehtia. Samoin meidän täytyy omalta osaltamme huolehtia, että hoidamme hyvin niiden tapauksen – sekä sanan lääketeieteellisessä että juridisessä merkityksessä. Kuten kaikki kyllä huomasivat, roistovaltion käsitteen hylkääminen merkitsee itse asiassa todellista kriisiä ohjustentorjuntajärjestelmälle ja sen budjetille. Vaikka Bush onkin aika ajoin käyttänyt ilmaisua uudestaan, tämän hylkäämisen jälkeen se on epäilemättä lopullisesti vanhentunut. Tämä on joka tapauksessa hypoteesini, jonka viimeisen perustelun ja myös pohjattoman pohjan olen yrittänyt näyttää. Sana ”roisto” lähetettiin laineille ja vajosi pohjaan, sen lähetyksellä on historia, ja kuten sana *rogue*, se ei ole ikuinen.

Mutta ”roisto” ja *rogue* tulevat elämään jonkin aikaa kauemmin kuin roistovaltiot ja *Rogue States*, joita ne itse asiassa edelsivät.

Suomentajan huomautukset

1. Alkuteksti ”La raison du plus fort: Y a-t-il des États voyous” ilmestyi aikakauslehti *Le Monde diplomatique*ssa tammikuussa 2003. Se on ote samana vuonna ilmestyneen kirjan *Voyous* (Galilée 2003) ensimmäisestä esseestä, jonka mukaan ote on nimetty. Suomennos perustuu lehdessä julkaistun version. Kappalejakoa, joitakin kursorivointeja ja yhtä lisättyä alaviitettä lukuunottamatta se vastaa kirjan tekstiä. Kiitän Susanna Lindbergiä käännöstä koskevista kommentteista ja keskusteluista.
2. Ranskaksi roistovaltio on *un État voyou*. Sanalla *voyou* on toisaalta substantiiviset merkitykset ”katupoika”, ”hulttio”, ”roisto”, ”kelmi”, ”konna” jne., ”huonotapainen ihminen” sekä ”huonosti kasvatettu lapsi”, toisaalta näitä vastaavat adjektiiviset merkitykset. Derrida pelaa näillä adjektiivisilla merkityksillä ja eri yhteyksissä ”roistovaltio” sisältää myös näitä konnotaatioita. Olen kääntänyt sanan kuitenkin johdonmukaisesti ”roistoksi”.
3. *Voyoucratie*. Olen kääntänyt sanan ”roistokratiaksi”, koska tässä yhteydessä *voyou* viittaa roistoon nimenomaan termin ”roistovaltio” tarkoittamassa mielessä. Käännökseni on siis samanlainen uudissana kuin itse ”roistovaltiokin”. Mutta *voyoucratie*-sanalla on ranskassa myös toinen, hieman poikkeava ja vakiintunut merkitys. Tässä merkityksessä sanaa käytti ensimmäisen kerran Flaubert. Tällöin se tarkoittaa yhteiskuntaa, jossa valtaa pitää pohjasakka, kaikki ketkuliijat ja muut kelvottomat. Sen voisi kääntää esim. ”hulttiovallaksi”. Suomenkielisen lukijan on syytä muistaa tämä merkitys, kun otetaan huomioon, mihin Derrida termillä viittaa: kaikkiin suvereenihin valtioihin, joista suvereenimmaksi Yhdysvallat pyrkii.
4. Kreik. ”voima”, ”valta”, ”mahti”.
5. *Plus de voyous*. Tässä Derrida pelaa kahden eri ranskan rakenteen samankaltaisuudella. *Plus de* on substantiivin määre ja tarkoittaa ”enemmän jotakin”: *plus de gens* tarkoittaa ”enemmän ihmisiä”. *Ne plus* puolestaan on kieltorakenne ja tarkoittaa ”ei enää”. *Ne plus de* -rakenteella sanotaan, että enää ei ole jotakin: *il n’y a plus de gens* (jossa *il y a* vastaa englannin *there is* ja saksan *es gibt* -rakenteita) tarkoittaa ”enää ei ole ihmisiä”, kun taas *il n’y a pas plus de gens* tarkoittaa ”ei ole enempää ihmisiä”. Myöntö *il y a plus de gens* taas tarkoittaa ”on enemmän ihmisiä” ja voidaan ilmaista lyhyemmin: *plus de gens* eli ”enemmän ihmisiä”. Derridan sanaleikissä *plus de voyous* kaksimerkisyys rakentuu siten, että kun kieltomuodosta *ne plus* jätetään pois ensimmäinen osa *ne*, sen kirjoitusasu on sama kuin määreellä *plus de*. Eli: *plus de voyous* = ”enemmän roistoja” ja *(ne) plus de voyous* = ”ei enää roistoja”. Joten: ”enemmän roistoja ja ei enää roistoja”. Tässä nähdään, miten Derridalla rakenteiden homonymiasta johdettu sanaleikki tuo esiin ”roistovaltion” käsitteen sisäisen paradoksin, vaikka hän toteaaakin, ettei tämä tulkinta tuon käsitteen käyttökeltomuudesta tyydytä häntä. Nähdäkseni tämä ”roistovaltion” sisältyvä ”mitä enemmän, sitä vähemmän”-paradoksi on siirrettävissä myös suvereniteetin käsitteeseen. Tällöin Derridan sanaleikin voisi ajatella paljastavan jotakin olennaista maanpolitiikan tilanteesta Irakin sodan jälkeen: nyt Yhdysvalloilla on enemmän suvereniteettia, kun se saa ohjata kriisin jälkihoitoa, ja ei enää suvereniteettia, kun se kävelemällä YK:n turvallisuusneuvoston yli vei itseltään mahdollisuuden vedota ns. ”kansainväliseen oikeuteen”.
6. ”Syy” on tässä *raison*. Ns. ’valtiojärjen’ (*raison d’État*) käsitteen kautta tämä *raison* kytkeytyy muihin tässä siintyviin käsitteisiin, kuten *État* (valtio) tai *intérêt* (intressi/etu). Tässä kuvattu syy on nimenomaan valtion syy toimia tietyllä tavalla. Mutta kuten tekstin alaotsikko (*la raison de plus fort*, ”vahvimman peruste”) antaa ymmärtää, *raison* voi tarkoittaa myös perustetta sanan juridisessä tai pseudojuridisessä (vahvimman oikeus ei ole oikeaa oikeutta) merkityksessä. Näihin merkityksiin liittyviä ulottuvuuksia ja ongelmia Derrida tässä tekstissä sekä *Voyous*-teoksessa laajemminkin avaa.
7. Kansainvälisten suhteiden tutkimuksen yksikön johtaja Woodrow Wilson International Center for Scholars -tutkimuslaitoksessa. Hän on ollut Yhdysvaltojen kansallisen turvallisuusneuvoston (National Security Council) jäsen. Häneltä ilmestyi vuonna 2000 kirja *Rogue States and U.S. Foreign Policy: Containment after the Cold War*.